

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopecký:
**VZPOMÍNKY
STARÉHO NOVINÁŘE**

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopeccký:
VZPOMÍNKY
STARÉHO NOVINÁŘE

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

*Rád bych tímto poděkoval za spolupráci na knize
následujícím kolegům a přátelům:*

Jan Cholínský, Jiří Gruntorád, Míla Šašková-Pierce, Layne Pierce,
June Pachuta Farris, Petr Brod, Eva Kaufmann, Milan Kocourek,
Simon Rawlence, Jacob Sadilek, Donald Rayfield, Jane Reed
a David Vaughan.

Martin Nekola

Nevěřme nikomu

*Nevěřme nikomu na světě širém,
nemáme jednoho přítele tam,
starý boj za každým skrývá se mírem,
soucítí a přízeň jsou šalebný klam,
nevěřme radě, ni chvále ni haně,
nevěřme pocelu, stisknutí dlaně,
nevěřme ničemu – všechno je mam.*

*Všude nám hrozí zášť lítého vraha,
dýku on skrývá i pod vábný kroj,
zhubit nás věčná mu, jediná snaha,
proti nám svata mu všeliká zbroj:
plápolem válečným, osvěty třpytem,
v násilí zjevném i v úskoku skrytém
bez klidu vede ten odvěký boj.*

*Nevěřte! Baltu k nám přeje hučí,
nevěřte! z jihu zní Adrie hlas,
nevěřte! minulé věky nás učí,
stále též varuje přítomný čas –
Na bratří zklamaných ohromném rovu
každým dnem úskočně klamání znovu
či chcete, bláhoví, věřiti zas?*

*Jde-li kdo s pozdravem k našemu domu,
zve-li nás úsměvně pod vlastní krov,
nevěřme pozdravu, úsměvu tomu,
nevěřme nástraze lahodných slov,
nevěřme slibům ni přísahám svatým,
slavně necht' hlaholí nad stolcem zlatým,
ruce necht' královské píší je v kov.*

*Věřme jen sobě, své práci a pili,
věřme jen svatému nadšení v nás,
věřme jen vítězství slovanské síly,
která si podepře krajní tu hráz,
věřme, že národ náš, veliká Sláva
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude korunu velebných krás!*

Předmluva

Osmidílné paměti Rudolfa Kopeckého „Vzpomínky starého novináře“, na nichž autor pracoval od roku 1960 až do své smrti 25. listopadu 1981, jsou velmi obsáhlým pramenem, čítajícím přes 2350 stran strojopisu a 454 kapitol. Jejich kompletní soupis nabízíme v příloze. Vyhotovilo se několik kopií pamětí, které byly péčí Kopeckého rodiny převezeny do univerzitního archivu v Lincolnu ve státě Nebraska a do Archivu Čechů a Slováků v zahraničí v Regensteinově knihovně na Chicagské univerzitě.¹ Zároveň zůstaly k dispozici v Londýně a po sametové revoluci byly doručeny do Československa.²

Vzhledem k rozsahu se dlouho nikdo neodvažoval paměti vydat. Během studijních pobytů v amerických archivech jsem měl možnost projít také pozůstalost Rudolfa Kopeckého o sedmnácti krabicích, součást *Czech Heritage Collections* v Archives & Special Collections na University of Nebraska v Lincolnu. Je zde k nalezení bohatá korespondence Kopeckého s přáteli a spolupracovníky, stovky článků, analýz, přednášek a esejů, stejně jako rodinné fotografie, novinové výstřižky, zápisy z porad exilových organizací a jiné písemnosti. V Chicagu jsou ve třech krabicích uloženy „Vzpomínky starého novináře“, dále svázané přepisy Kopeckého rozhlasových relací pro BBC pod názvem „Rozhlasem k domovu“ a desítky sebraných textů pod souhrnným názvem „Články a drobné studie“, které od 40. let publikoval v nejrůznějších exilových periodikách a sbornících. Pochopil jsem význam Kopeckého díla a několik let usiloval o vydání alespoň jeho části. Soudobá historiografie jako by na tuto význačnou, leč bezpochyby kontroverzní osobnost, pozapomněla.³ Teprve díky berounskému nakladatelství Machart se podařilo projekt realizovat. Na počátku spolupráce na jaře 2017 vyvstaly dva hlavní problémy. Zprvė najít žijící potomky Rudolfa Kopeckého a vyžádat od nich souhlas s vydáním paměti v upravené podobě. Zadruhé rozhodnout, jak velkou část z původního strojopisu použít, aby dílo neztratilo na historické hodnotě a zároveň aby zůstalo čtivé a atraktivní i pro širší veřejnost.

Kopecký byl šedesát jedna let ženatý se Štěpánkou Stehlíkovou [1897–1992], brali se v Praze 28. září 1920 a narodily se jim tři děti: Jarmila [1921–1996], Eva [* 1925] a Vladimír [1929–2002]. Všichni potomci zůstali bezdětní. Jedinou nadějí tedy bylo kontaktovat mladší dceru, dvaadvadesátiletou Evu Kaufmann, žijící ve Velké Británii. Po několikaamě-

1 Archives of Czechs and Slovaks Abroad [ACASA]

2 V České republice jsou dnes umístěny ve Vojenském historickém archivu v Praze, v soukromém Muzeu českého a slovenského exilu v Brně a konečně v knihovně československé exilové a samizdatové literatury Libri Prohibiti v Praze, kde navíc proběhla ucelená digitalizace textu.

3 Je překvapující, že existují pouze dvě větší studie. Tomáš Pírk, dříve působící na Univerzitě Palackého v Olomouci, strávil rok na stáži v Lincolnu a napsal o Kopeckém diplomovou práci a její fragmenty přetavil do textu Rudolf Kopecký a československý poválečný exil, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací UP*, Olomouc, 2003, s. 122–157. Historik Jan Cholínský z Ústavu pro studium totalitních režimů, který se dlouhodobě zaměřuje na nesocialistický exil a jeho myslitele, jako byli Josef Kalvoda či Bohdan Chudoba, má bezpochyby největší zásluhy na popularizaci Kopeckého jména. Na mezinárodní konferenci o exilu v Bratislavě v listopadu 2013 srovnal novinářský význam Rudolfa Kopeckého s Ferdinandem Peroutkou, o poznání známějším současníkem. V příspěvku ve vydaném sborníku ze zmiňované konference pak detailně představil celý jeho život a kariéru: Národní demokrat Rudolf Kopecký v boji za svobodu vlasti – poslední mladočech a první žurnalista středopracovného politického tábora v českém exilu, in: Peter Jašek [ed.]: *Politický exil z krajín strednej a východnej Európy: Motívy, stratégie, aktivity a perspektívy na Východe a Západe*, 1945–1989, Bratislava: Ústav Pamäti Národa, 2017, s. 147–215.

síčním pátrání jsem byl úspěšný a obdržel dopis, v němž pisatelka dává svolení a vyjadřuje vděk, že po dlouhých desetiletích obohatí paměti jejího otce knižní trh v České republice.

Provést redakční výběr nejzajímavějších z celkem 454 kapitol, jinými slovy oskat vyprávění o lidech, aférách, tiskovinách, politických stranách a hnutích, fenoménech, úspěších a nezdarech z časů dávno zašlých, které Kopeckému utkvěly v paměti a cítil potřebu je zachovat dalším generacím, to vpravdě není snadný úkol. První díl začíná líčením dětství, mládí a přibližuje umělecký život v Praze před první světovou válkou, poslední osmý díl nás přivádí do víru londýnského exilu v 50. letech. Mezitím autor vzpomíná na mnohé, leckdy se opakuje, případně popisuje události, jichž nebyl přímým aktérem. Nahrazuje tím trochu kroniku moderních českých dějin, nezabarvenou komunistickou propagandou. Jako by se obával, že čtenáři doma i v exilu již nikdy nebudou mít možnost studovat naši historii ve 20. století bez příkras a ideologií. Nelze se příliš divit. Když pracoval na závěrečných dílech, v Československu vládl tuhý normalizační režim. Naším cílem však nebylo nabídnout Kopeckého strohé interpretace onoho či tamtoho, ale prezentovat jej jako výjimečného muže pera, novináře, který za první republiky prošel řadou periodik i nakladatelství, stejně tak jako muže konzervativních národoveckých zásad, který tíhnul k mladočeské a posléze národnědemokratické straně. Politickému přesvědčení zůstal věrný i v pozdějších dobách, kdy už se nenosilo a bylo považováno za „reakcionářství“. Než by se zpronevřil svým zásadám, raději zvolil kruté vyhnanství. Z tohoto věčného postoje kritického opozičníka glosuje dění a odkrývá překvapivé souvislosti a detaily, které v učebnicích nenajdeme. Zároveň se občas nechává strhnout hořkostí, zklamáním, možná vztekem a vynáší příliš subjektivní, jednostranné soudy. Po delším rozvažování jsme se rozhodli vybrat z prvního dílu kapitoly, týkající se formování názorů Rudolfa Kopeckého za mladých let, jeho styků s literáty, básníky, novináři a studentskými aktivisty. Druhý díl, kde Kopecký poměrně obsírně píše o českých zemích za první světové války, jsme zcela vynechali. Ve třetím a čtvrtém dílu pojednávajících o prvních letech samostatné republiky, jsme se zaměřili na kapitoly o tisku a novinářském řemesle. Pátý a šestý díl nabízí kapitoly o hnutí Volné myšlenky, svobodném zednářství, nakladatelstvích, národní demokracii, Národním sjednocení a nešťastném roce 1938. V sedmém díle Kopecký seznamuje s celou válečnou anabází, jež pro něj započala v Polsku, pokračovala v Rumunsku, Francii a skončila v Londýně. Nedohotovený osmý díl nahlíží pod pokličku exilové komunity po květnu 1945 a sleduje její proměny příchodem pouónorové emigrace o tři roky později.

Je třeba dodat, že některé kapitoly, rozdělené na více částí, jsme sloučili, u jiných naopak odstranili celé odstavce, když jsme měli pocit, že je jinými slovy zbytečně omíláno již jednou řečené. Samotný poznámkový aparát u tak objemného díla by jistě mohl nabobtnat na stovky stránek, my však nechali text plynout, přidali vysvětlivky pouze na nejn nutnějších místech, k osobnostem hodným připomenutí jsou doplněny stručné medailony.

V této knize čtenáři naleznou vlastně pouhý fragment paměti Rudolfa Kopeckého. Lze proto jen doufat, že dosud nepublikovaná větší část jeho díla se ještě dočká zájmu odborné veřejnosti. Několik kapitol ze „Vzpomínek starého novináře“ jsem uveřejnil na internetu ve společenské revui Přítomnost. Pro časopis Čas, tiskový orgán Masarykova demokratického hnutí, mezi jehož členy patřím, jsem připravil Kopeckého poznámky o TGM. V Kopeckého fondu v Nebrasce je karton s pracovní korespondencí národnědemokratické

strany v exilu. Na základě těchto materiálů jsem dal již před časem dohromady dílčí studii, osvětlující podmínky vzniku a fungování politických stran v exilových podmínkách, se zaměřením na národní demokracii.⁴ Z archivu v Chicagu mám kopie bezpočtu Kopeckého článků z exilových let. Vrací se v nich mimo jiné k Ústředí demokratického exilu, Československému konzervativnímu hnutí, Naardenskému hnutí, Mezinárodnímu PEN Klubu – Centru pro spisovatele v exilu⁵ a dalším subjektům, jichž byl prokazatelně členem, ale v pamětech to z nějakého důvodu naprosto opomenul. Kupodivu se ani slovem nezmiňuje například o Josefu Jostenovi⁶, který v britské metropoli založil Informační službu svobodného Československa⁷ a patřil zde vedle Kopeckého k nejpłodnějším exilovým novinářům. Byť je dělil šestnáctiletý věkový rozdíl a v řadě otázek se neshodli, byli přáteli a vyměnili si kvanta dopisů. Nenapsal nic ani o páteru Janu Langovi, který v roce 1964 založil náboženské, kulturní a sociální středisko Velehrad v londýnské čtvrti Notting Hill. Kopecký stál za vznikem kulturního kroužku Velehradu, který pořádal pravidelné přednášky a besedy. Stýkal se také s bývalým ministrem Jaroslavem Stránským, kancléřem prezidenta Beneše Jaromírem Smutným, do zámoří často korespondoval s katolickým filosofem a historikem Josefem Kalvodou. V pamětech zkrátka postrádáme více důležitých jmen a nacházíme hluchá místa, nicméně to nijak nesnižuje poutavost textu.

Není pochyb o tom, že vyprávění Rudolfa Kopeckého vzbudí emoce a nastolí nové otázky. Bortí totiž řadu mýtů, přináší trochu jiný pohled na moderní historii, což se ne všem může zamlouvat. Pro skutečně věcný přístup k bádání je důležitá pestrost pramenů, odhodlání znovu klást otázky a nespokojovat se s jednoduchými odpověďmi. Co více si ostatně přát v souvislosti s letošními osmičkovými výročími, tak osudovými pro český národ. Sám jsem členem výboru Společnosti Edvarda Beneše. Kopecký v pamětech nenechává na druhém československém prezidentovi nit suchou. Publikoval jsem životopis pražského primátora a poválečného ministra Petra Zenkla⁸, v Kopeckého očích jednoho z viníků nástupu komunistů k moci. Již několik let popularizují na veřejnosti formou přednášek, článků, rozhovorů a konferenčních příspěvků postavy pouónorového exilu, které leckdy stály na opačném názorovém pólu než Kopecký. Měl bych jej proto snad zatratit a zůstat hluchý ke všemu, co „Vzpomínky starého novináře“ sdělují? Dá se odušit, že postupuji přesně obráceně, a věřím, že tak budou postupovat také čtenáři.

Kdo to vlastně byl Rudolf Kopecký, vlastním jménem Kauders? Na svět přišel v Praze 27. prosince 1893 do rodiny židovského prodavače. Otec se řadil k pražské inteligenci, navštěvoval Měšťanskou besedu, četl Národní listy, volil mladočeskou stranu a nasměřoval k této orientaci také tři syny a jednu dceru. Sluší se poznamenat, že všichni sourozenci zahynuli za druhé světové války v koncentračním táboře. Prostřední syn Rudolf cvičil od

4 Martin Nekola: Kramářovy opuštěné děti: Československá strana národně demokratická v exilu, in: *Securitas imperii* 26 (2015) 1, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 84–103.

5 Celým názvem „International P.E.N. – A World Association of Writers; London Center for Writers in Exile“.

6 Blíže viz Milada Polišínská: *Zapomentý „nepřítel“ Josef Josten. Free Czechoslovakia information service na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*, Praha: Libri, 2009.

7 Free Czechoslovakia Information Service – FCIS.

8 Martin Nekola: *Petr Zenkl: Politik a člověk*, Praha: Mladá fronta, 2014.

dětství v Sokole, byť se v pamětech označoval za spíše samotářského a uzavřeného, trpícího různými nemocemi, kvůli kterým odjížděl často na zotavenou na venkov k příbuzným. Studoval na reálce v Karlíně, ale nebyl nijak výjimečným a pilným žákem. Vášnivě ale četl a zajímal se o okolní dění, rád navštěvoval biograf, fandil fotbalové Spartě a navštěvoval schůze mladočeské mládežnické organizace. Po maturitě pokračoval na polytechnice, nicméně univerzitní studia přerušila první světová válka. Byl odveden do rakouské armády, chvíli sloužil na ruské frontě, ale kvůli zranění strávil většinu války rekonvalescencí. V samostatném Československu Kopecký pln entusiasmů uvažoval o kariéře literáta, z praktických důvodů obživy se nakonec rozhodl pro novinářinu. Pracoval pro periodika Tribuna, Rozvoj, Čas, Severočeský deník, Národní osvobození a Národní listy, politicky se hlásil k národnědemokratické straně Karla Kramáře, tudíž do „protihradního“ tábora. V polovině 30. let se podílel na založení Národního sjednocení. Byl současně aktivní v hnutí Volná myšlenka a v zednářské lóži Most.

Záhy po německé okupaci na jaře 1939 rozšířil řady zahraničního odboje. V Polsku pobýval v Krakově, ve Varšavě i dvou táborech, určených pro československé dobrovolníky v Małych Bronowicích a Lešně. S propuknutím války se přesunul s ostatními přes Blízký východ do Francie, do tábora v provinčním městečku Agde. Po porážce země galského kohouta v květnu 1940 pokračoval do Velké Británie, do táborů Cholmondeley Park a Leamington Spa. Podílel se na vydávání cyklostylovaného listu Naše noviny. Pro nesouhlas se zahraniční politikou exilové vlády a orientací na Sovětský svaz se rozhodl zůstat s rodinou na Západě. Působil v Syndikátu československých novinářů, spolupracoval s Českým národním výborem generála Lva Prchaly, začal vydávat čtrnáctideník Národ a anglický Hard Times, pokoušel se obnovit národní demokracii, získal zaměstnání a existenční jistotu v českém vysílání BBC.

Především však činil to, co celý život. Psal, kriticky posuzoval mezinárodní situaci, pranýřoval poměry v Československu. Byl ovšem pokorný, uměl uznat, že se někdy zmylil, neváhal opravit názor a omluvit se, komu křivdil. Získal si respekt a uznání, neúnavně polemizoval s oponenty, pilně pracoval až do vysokého věku. Také manželka Štěpánka, vyučená švadlena, v Londýně šila a spravovala oděvy i v důchodu. Syn Vladimír byl za Konzervativní stranu zvolen poslancem v bohaté čtvrti Ealing, dcera Jarmila se vypracovala na manažerku v ropném gigantu Regent Oil, Co.

Celý život byl silný kuřák, poslední rok a půl jej sužovala rakovina. Zemřel v londýnské Royal Marsden Hospital 25. listopadu 1981 ve věku nedožitých osmaosmdesáti let. O týden později se v krematoriu Ruislip uskutečnil za účasti rodiny a české komunity smuteční obřad, zazněla hymna Kde domov můj a nad rakví vlála československá vlajka. Autor jednoho nekrologu označil zesnulého za posledního mladočecha.

Vše ostatní už vám Rudolf Kopecký sdělí sám...

V Praze 1. ledna 2018

Martin Nekola

Proč vzpomínat?

Svých let jsem nikdy nepočítal. Můj život byl příliš rušný a vyplněn prací, jež mne zajímala a kterou jsem měl rád. Kdybych měl znova začínat od začátku, patrně bych ledacos dělal jinak. Ničemu jinému bych se však nevěnoval, než čemu jsem se oddal. V práci mi míjel čas, aniž bych tomu býval věnoval nějakou pozornost. Nepsal jsem si také deník, ač jsem občas zaznamenával pro příští potřebu nejdůležitější věci nebo události. Za mnohem důležitější jsem považoval účastnit se aktivně života, než zapisovat vlastní příhody, nálady, osudy a názory. Noviny pohltí ostatně tolik rukopisů, že se žádnému novináři nechce psát něco, co zůstane ležet nevytištěno po mnoho let a snad navždy.

Teprve když na mne přišla šedesátka, začal jsem si pojednou uvědomovat, jak čas prchá a že se blíží konec. Ne snad, že bych byl sám pozoroval nějaké příznaky stárnutí, ale byrokraté v Britském rozhlasu mne začali upozorňovat, že jsem překročil věkovou hranici a že bych se tedy měl odebrat na odpočinek. Dokud jsem si doma platil na novinářskou penzi, snil jsem ovšem o době, kdy budu na odpočinku psát jen o tom, co mne zajímá a baví, kdy budu do redakce docházet jen jako přispěvatel a nebudu kolečkem v soukolí, jež se pohybuje tak rychle a neúnavně. Ale novinářská penze zmizela, jako tolik jiných dobrých a důležitějších věcí. A tak tu byla jen připomínka, že nadešel čas dokončit, co jsem kdy začal, a vykonat, co se již odkládat nedá.

Proto jsem se také pustil do psaní těchto vzpomínek na to, co bylo. Chtěl bych zachránit před zapomenutím, co by snadno mohlo zmizet pod nánosem propagandy, záměrně falšující naši národní minulost. Žil jsem v době mnoha převratů a změn a novinářina mne svedla s mnoha lidmi, kteří zasluhují alespoň letmou vzpomínku.

Doba od r. 1938 znamená přervání našeho národního vývoje, záhubu mnoha lidí a zánik mnoha institucí, pokřivení páteří a pokroucení našich národních tradic, stejně jako ztrátu mnoha cenných kulturních hodnot a pramenů k nim. Historik, který se bude zabývat naší minulostí i dnešní přítomností, nebude mít úkol hodný závidění. Bude postrádat materiál spolehlivý a bude se brodit v záplavě polopравd, nepravd a záměrných lží. Proto mohou tedy mít snad jakousi cenu vzpomínky účastníka doby již zaniklé, účastníka, jenž byl, i když ne ve všem, tedy alespoň v mnohém typickým příslušníkem své generace, nebo alespoň té její části, jež vyrostla z určité společenské třídy a byla postižena v podstatě stejnými osudy.

Jistě by bylo účelnější a záslužnější pokusit se o soustavné a náležitě doložené vylíčení kulturních, politických a společenských dějů oné doby. To by však vyžadovalo mnoho materiálu, dnes naprosto nedostupného i těm, kteří žijí ve vlasti, hodně času a také jakési hospodářské zajištění. Bez toho by nemohlo

vzniknout dílo náležitě vyvážené. V nejlepším případě by podávalo jen půl pravdy, jež je obvykle celou lží.

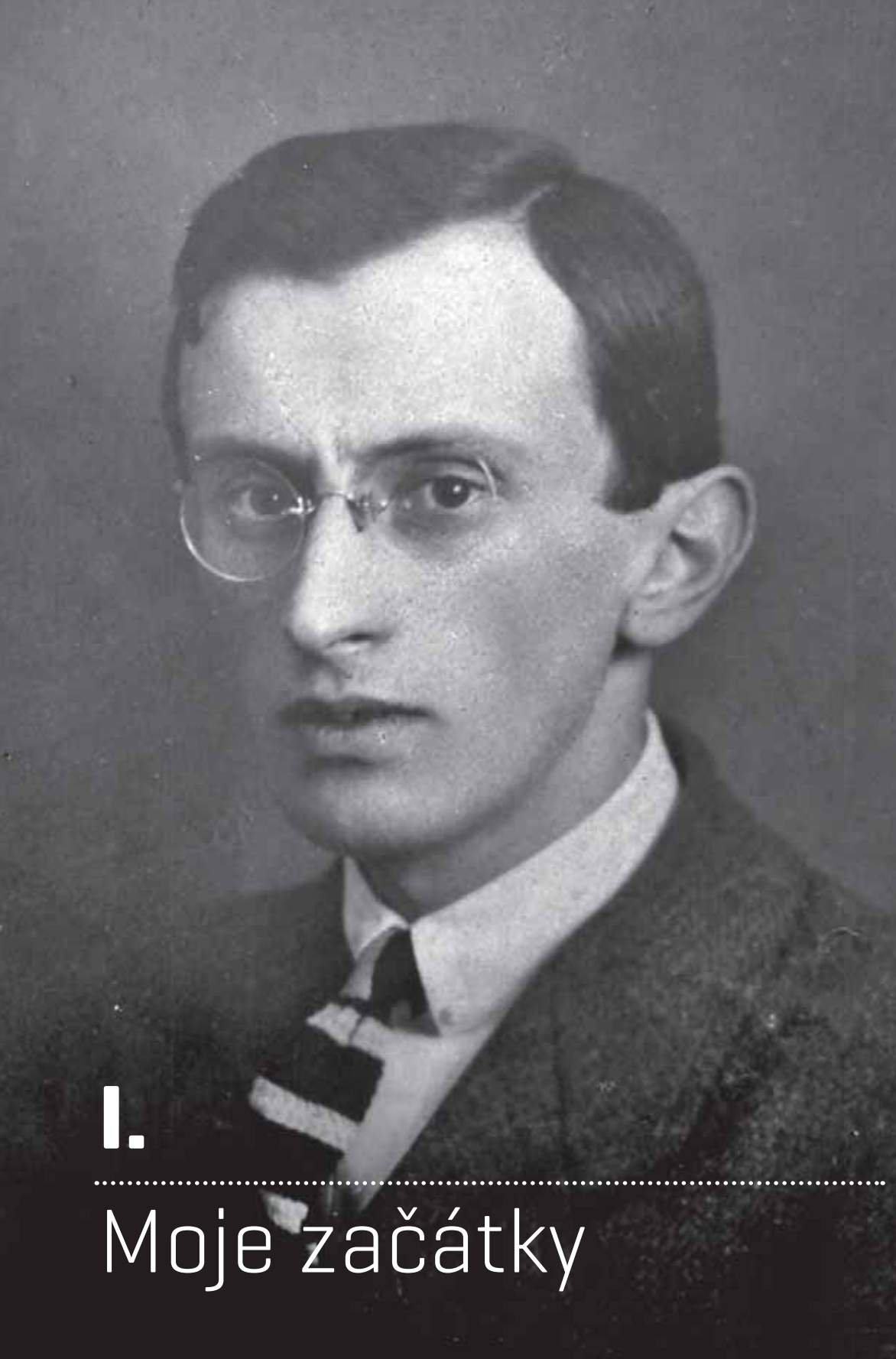
Proto je lépe volit formu vzpomínek více méně souvislých. Zaznamenávám jen, na co si vzpomínám a jak si to pamatuji.

Tyto vzpomínky jsou nutně subjektivní. Musím zde občas mluvit o sobě, ač chci především mluvit o jiných. Snažil jsem se nevysunovat do popředí svou osobu. Nepíši o sobě a o svých osudech, ale nemohu se vyhnout zmínce o sobě.

Historik nalezne patrně v těchto vzpomínkách různé omyly a nepřesnosti. Nejsou úmyslné. Po letech lidská paměť nutně selhává a je také možné, že jsem ledacos nevěděl přesně, nebo že jsem si to vykládal chybně. Doma by se bylo dalo všechno prověřit, ale doma bych patrně nepsal tyto vzpomínky, protože by jich nebylo zapotřebí.

I když si však tyto vzpomínky nečiní nároku na to, aby se je přijímalo za přesný obraz doby a osob, mohou být přece jen prospěšnou připomínkou doby pro toho, kdo ji nepoznal, a vzpomínkou na lidi, kteří v ní žili a ji utvářeli. Ta doba měla mnoho vad a nedostatků – kolik z nich jsem vášnivě kritizoval v době svého aktivního novinářství! Někdy jsem měl pravdu, často jsem se mýlil a na ledacos se dnes dívám docela jinak než tehdy, ale nikdy jsem si nečinil nárok na neomylnost a jistě nejsem jediný, kdo se kdy mýlil. Ale cokoliv jsem napsal, psal jsem z hlubokého přesvědčení. Mou pýchou je, že jsem byl vždy věrný tradici, podle níž má novinář sloužit svému přesvědčení, ať mu to přijde sebedráže. Někdy mi to přišlo opravdu hodně draho. Nenaříkám nad tím, ani se tím nechlubím. Byla to povinnost, jíž český novinář nikdy nesměl uhnout. A pokud jde o tu naši minulost, dnes tak špiněnou, musím vyznat, že při všech svých chybách a nedostatcích byla mnohem lepší žalostné dnešní přítomnosti a, jak se obávám, na dlouho i budoucnosti našeho národa. Snad je příznakem stárnutí, chválím-li staré časy. Nečiním tak jistě nekriticky, ale nemám rozpaků vzpomínat na minulost jako na ztracený ráj. Ovšem, možná, že diktatura, duchovní uniformita a nivelizace jsou opravdu pokrokem, k němuž všichni spějeme. Není to však pokrok, jaký mívala na mysli má generace a jemuž jsem oddaně a nadšeně sloužil.

*Rudolf Kopecký
v Londýně, v lednu 1960*

I.

Moje začátky

Mezi Prahou a venkovem

Narodil jsem se v Praze počátkem devadesátých let minulého století a ještě před koncem století jsem začal chodit do obecné školy, později zvané národní. Když vypukla první světová válka, bylo mi něco přes dvacet let. Poznal jsem tedy habsburský režim ještě v posledních fázích jeho působení v době míru. Válku jsem prožil částečně v Praze a na venkově, částečně v uniformě v Českých Budějovicích, na ruské frontě, v nemocnicích na Slovensku a v Čechách a pak na trvalé dovolené ze zdravotních důvodů, již jsem prožil v Praze, kde mne také zastihlo osvobození.

Dům, v němž jsem se narodil, byl již dávno zbořen a celá ulice změněna k nepoznání. Staré nízké domy ustoupily moderním novostavbám.

Tam, kde jsem se narodil a prožil první dětství, bylo později ministerstvo zdravotnictví.¹ Nebylo již ani stopy po „Kočíčí uličce“ – tak jsme jí alespoň říkali, ale nevím, měla-li tato uzoučká ulička, vedoucí na „náplavku“ nějaké jiné jméno, či byla-li vůbec nějak pojmenována.

Marně jsem ji hledal na plánech města z novějších dob. Beze stop zmizela i stará „fišpanka“, strážnice zaniklé pražské městské policie, jež byla zrušena již za mého dětství. Jen emauzský klášter, který dominuje ulici, do níž vedly z něho schody, zůstal po léta zevně beze změn.

Naše ulice změnila jméno během let několikrát, tak často, že je těžko tyto změny sledovat. Pokud se mohu upamatovat, jmenovala se Pod Slovany, Václavská, Podskalská a nyní je zase Pod Slovany, jestli ji ovšem režim zase jednou nepozměnil. Vede od Moráně, kde za mého dětství ukazovali „sněžený krám“, zvěčněný Ignátem Herrmannem. Ulice šla rovnoběžně s Podskalským, pozdějším Rašínovým nábřežím, jež dnes překřtili na „nábřeží Bedřicha Engelse“.²

Otec se do Prahy přistěhoval z Kostelce nad Černými Lesy. Nebyl jsem tam nikdy. V Podskalské ulici měl obchod, s nímž se později, když mi bylo asi deset let, přestěhoval do rušnější části města na Poříč. Bydleli jsme zprvu v Eliščině (pozdější Revoluční) třídě a pak v samém sousedství krámu ve starobylém domě „U zlatého bažanta“ na Poříčí, o němž mluví Jirásek ve svém F. L. Věkovi. První dětství jsem tedy prožil v Podskalí a chodil tři roky do obecné školy u sv. Vojtěcha v Pštrosově ulici a pak k sv. Petru na Petřském náměstí. Protože jsem v době předškolní dostal snad všechny dětské nemoci kromě záškrtu a byl i jinak jako dítě slabý a neduživý, strávil jsem značnou část doby před-

1 Dnešní Palackého náměstí. Puristicky novoklasicistní budova ministerstva podle návrhu architekta Bohumila Hypšmana byla postavena v letech 1925–32.

2 Jméno po německém filosofovi a spoluzakladateli marxismu nábřeží neslo v letech 1951–1990.

školní a pak i prázdniny „na zdravém vzduchu“ v Maršovcích, malém městyse u Neveklova v kraji benešovském, odkud pocházeli otec i matka.

V době mého dětství byly pro mne Národní listy dlouho synonymem pro noviny vůbec. Když jsem přišel na to, že jsou ještě jiné denní listy, byl jsem si vědom, že jako jsou rozdíly mezi nimi, jsou i rozdíly mezi jejich čtenáři a těmi, kdo čtou Národní listy. V čem ty rozdíly jsou, jsem ovšem nevěděl, ale bez uvažování jsem jako samozřejmost přijal přesvědčení, že tu jde o rozdíl jaksi druhový. Teprve když mi bylo již patnáct nebo šestnáct let, dostal jsem prvně do ruky realistický Čas a bylo mi ještě více, než jsem začal občas číst ten Čas a jiné noviny, jež mi náhodou padly do ruky. Ovšem, trvalo to hezky dlouho, než jsem mohl číst i ty Národní listy samé, a to zprvu ještě hodně pokradmu. Tehdy se totiž četba novin nepovažovala za něco vhodného pro děti, a to i když šlo o list, jenž nikdy neholdoval senzácím a byl vydáván se zřetelem k tomu, aby jej mohla číst celá rodina odběratelova. Tato tradice se dochovala i do posledních dob listu. Ještě v třicátých letech, když Národní listy zaznamenaly jednou na první stránce vraždu, jež z nějakých důvodů vzbudila v republice mimořádnou senzaci, ozval se hned ráno v telefonu přehluboký hlas dr. Karla Kramáře s přísným napomenutím: „Pane redaktore, v Národních listech vražda nepatří na první stranu!“

Když jsem byl ještě malý chlapec, považovali moji rodiče – a ostatně nejen moji, protože stejně tomu bylo ve všech slušných rodinách – za vhodné a nutné bedlivě kontrolovat četbu svých dětí a všechno, co se jim zdálo závadným, se před dětmi pečlivě schovalo. Tehdy děti vychovávali, tj. formovali, podle představ rodičů, jak má vypadat řádný a slušný člověk. O tom, že by se mělo dětem dovolit, aby rostly podle svého, rovně nebo křivě, se tehdejší generaci ani nezdálo. Kdyby byl tehdy přišel k rodičům s výkladem, že se nemá potlačovat individualita dítěte, byli by se tomu vysmáli.

Národní listy nebyly pro děti a vzít do ruky nějaké jiné noviny bylo docela závadné a nebezpečné. Noviny prostě nebyly pro mládež. Mohly by ji zkažit. Byly tyto obavy důvodné? O mnoho let později, když jsem byl již členem redakce Národních listů, požádal jsem archiváře, aby mi půjčil staré vázané měsíčníky listu z doby mého dětství. Probíral jsem se listem velikého formátu, stranami s malými titulky a hustým tiskem, předlouhými články, listem, v němž zprávy o vraždách a jiných zločinech nebo nehodách byly odsunuty do rubriky „různé zprávy“. Zde byly vysázeny malým písmem s nepatrnými a nenápadnými titulky a odbyty několika suchými řádky. Měl jsem příležitost prohlížet také staré ročníky listů úpravou i obsahem mnohem méně konzervativních a shledal jsem, že obavy rodičů byly poněkud přehnané, alespoň pokud se českého tisku týče. Nejkoženější list z doby republiky vypadal senzačně vedle „nesenzačního“ listu z doby mého mládí. Pamatuji, kolik pohoršení vzbudilo,

když státoprávní Samostatnost asi dva roky před vypuknutím první světové války přinesla zprávu o zatmění slunce a opatřila ji titulkem na dva sloupce na první straně. Snad byli tehdy lidé příliš přísní a starostliví, snad jsme my byli příliš laxní a bezstarostní.

Když jsem začal chodit do školy, a vzdálil se tak od nejbližšího okolí našeho bytu, viděl jsem ovšem ve výkladech trafik ještě jiné noviny. Můj zájem upoutal nejvíce Baštýřův Pražský kurýr,³ obrázkový to denní list, první pokus o noviny s obrázky v Praze. Ale, ač jsem se na vystavené obrázky díval se zájmem, zejména za anglo-búrské a rusko-japonské války, list sám se mi do rukou nedostal, leda až o mnoho let později.

Tehdy byly Národní listy nejen jakýmsi zřejmým a viditelným znakem příslušnosti k určitému politickému a názorovému směru, ale také i příslušnosti k určité společenské vrstvě. U nás v domě byl domovník, jenž současně provozoval obuvnictví. Jmenoval se Šitner. Ten neodebíral Národní listy, což jsem však považoval za docela samozřejmé. Naproti tomu by mne bylo hrozně udivilo, kdyby byl například náš rodinný lékař dr. Salfický četl něco jiného. Nezkoumal jsem příčiny tohoto zjevu – nebyl bych tehdy ostatně býval schopen to pochopit –, ale nemohl jsem nevidět, že je rozdíl mezi vrstvou lidí, kteří čtou Národní listy, a těmi, kteří je neodebírají.

Mezi námi a Šitnerovými byl zřejmě jakýsi rozdíl, jehož podstatu a důvody jsem neznal, ale o němž jsem také nepřemýšlel, protože jsem to považoval za něco daného. Měli dceru asi stejně starou, jako jsem byl já. Hrávali jsme si spolu někdy a mezi námi nebylo rozdílu, moji rodiče jí však říkali Anežko a tykali jí. Šitnerovi mi však říkali „mladý pane“ a vykali mi nebo onikali. Můj otec, který o žádném známém nemluvil jinak, než že k jeho jménu připojil označení „pan“ nebo „paní“, a to i za jejich nepřítomnosti, oslovoval Šitnera prostě „Šitnere“, kdežto Šitner říkal otci „pane K.“ a matce „milostpaní“. Chápal jsem jaksi nejasně, že to souvisí s tím, že lidé patří do různých tříd. Všichni lidé, kteří k nám chodili na návštěvu, nebo jež jsme my navštěvovali, patřili do téže kategorie, odebírali Národní listy a chodili do Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Patřilo to k nim stejně, jako že měli vždy pečlivě vyleštěné boty, nevyšli na ulici bez pokrývky na hlavě a bez pečlivě upraveného obleku. Nikdo z nich nebyl nikdy špinavý, neměl otřepané rukávy nebo nohavice, ošlapané podpatky a ovšem za Boha by se nikdo z nich nedal vidět na ulici nebo v bytě před návštěvníkem bez kabátu, ať bylo horko sebevětší. To všechno patřilo k znakům, podle nichž se poznali ti, jimž se říkalo „lepší lidé“.

Nerad bych vzbudil dojem, že předstírám původ z bohaté rodiny. Nebyli jsme bohatí. Byli jsme tím, čemu se dnes říká střední stav, ta drobná buržoa-

3 **Edvard Jan Baštýř** [1861–1937] – právník a politik hlásící se ke staročechům, mezi lety 1905–1918 vydával Pražský ilustrovaný kurýr, který patřil k nejoblíbenějším deníkům díky kombinaci textu, ilustrací a reportážních fotografií.

zie, nad níž dnes kde kdo s takovou oblibou ohrnuje nos. Nepoznali jsme nedostatek, měli jsme všechno, co jsme potřebovali, ale neznali jsme přepych, ani kdyby naň bylo. Patrně však nebylo. Otec byl šetrný, stejně jako byla šetrná matka a oba obrátili každý haléř i dvakrát, než jej vydali. A jako byli šetrní a pracovití, tak jsme i my byli vedeni k šetrnosti a pracovitosti. Vydávat peníze za „zbytečnosti“ bylo znakem rozmařilosti a ta byla vedle lenosti podle tehdejších představ počátkem všech neřestí. Za mého mládí neznali ještě slavný „komplex méněcennosti“, vznikající tím, že byly něčí přání a tužby potlačovány. Lidé nevěřili, že nejlepší metodou výchovy je nechat dítě, ať si dělá, co chce, jako ani nevěřili, že jsou na světě jen proto, aby se měli dobře. Snad byli trochu úzkoprsí, ale mívali smysl pro rodinu, povinnost a čest. Jistě i na ně doléhala stejná pokušení jako na nás, ale dovedli je překonat. Možná, že se úřadů a snad i Boha báli méně než ostrakismu vlastní společenské vrstvy, neúprosne v odsuzování těch, kteří se odchýlili od jejích norem mravnosti a slušnosti. V době dospívání jsem tyto lidi považoval za směšné šosáky. Dnes se mi stýská po době šosáků. Nebyla ideální, ale to, co přišlo později a co ještě slibuje přijít, je ideálnosti ještě vzdálenější.

Otec byl členem Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Chodil tam jednou týdně a hrál se svými známými taroky a dardu. Jiné karetní hry považoval za hazardní, a proto člověka deklasující. Také hrát o více než o pakatel stačilo, aby člověka přivedlo do špatné pověsti karbaníka. Do Besedy, jak jsem slýchal od otce, docházel také poslanec dr. Samek a jiní, samí mladočeši. Všichni vyznávali a uctívali dr. Julia a dr. Eduarda Grégra⁴ a po nich dr. Karla Kramáře. K otcovým známým patřil také pražský primátor dr. Jan Podlipný, do jehož rodiny jsem asi dvakrát zašel. A mnozí jiní, na něž jsem buď zapomněl, nebo jejichž jména jsou mi známější z jejich veřejné činnosti než z případných – někdy hodně letmých – styků s naší rodinou.

Jediného známého naší rodiny, jenž později hrál velmi důležitou úlohu v mém životě, ovšem ani zde vynechat nemohu. Znali jsme se dosti povrchně s Josefem Svatoplukem Macharem⁵, který do Akademického gymnázia chodil s mým strýcem, pozdějším vojenským lékařem. Machar byl pro mne v dětství jako spisovatel obecně uznávaným polobohem, osobou nesmírně povznesenou nad obyčejné smrtelníky. Za studentských dob, když jsem začal číst jeho spisy,

4 Bratři **Eduard Grégr** [1827–1907] a **Julius Grégr** [1831–1896] patřili do radikálně liberálního proudu české politiky, k předním představitelům mladočechů a Národních listů. Oba byli několikrát zvoleni poslanci Českého zemského sněmu v Praze a Říšské rady ve Vídni.

5 **Josef Svatopluk Machar** [1864–1942] – básník, fejetonista, prozaik, satirik a představitel kritického realismu; tři desetiletí se živil jako bankovní úředník ve Vídni, úzce spolupracoval s T. G. Masarykem, za první světové války se zapojil do protirakouského odboje a mezi lety 1918–1924 působil jako generální inspektor československé armády.

jsem ho zbožňoval, ale nemohl jsem s ním přijít do nějakého bližšího styku, ač jsem ho znal osobně letmo. Žil ve Vídni a byl zde rozdíl ve věku a postavení. Jeho návštěvy Prahy byly jen občasné a naše známost s ním byla více méně nepřímá, prostřednictvím strýce, jenž však většinu své vojenské služby prožil ve vzdálených posádkách, většinou v Haliči. Naše vzájemné styky začaly až za republiky, když Machar přestal už být generálním inspektorem čs. branných sil a vrátil se znova k literární své činnosti, a já už byl novinářem z povolání.

Pamatuji se, že v době potyček Národních listů s dr. Kramářem otec v rozhorlení na čas Národní listy vypověděl a odebíral místo nich Den, který byl přímým majetkem dr. Kramáře a vycházel až do převzetí Národních listů Pražskou akciovou tiskárnou od Prokopa Grégra. Otec to bez Národních listů vydržel tak asi měsíc. Pak odebíral oba deníky – na tehdejší dobu veliký přepych – ale nakonec znovu Národní listy získaly u něho své výlučné postavení. Byl jsem tehdy příliš mlád, abych znal podrobnosti oněch sporů z přímého poznání. Teprve později jsem je poznal retrospektivně z četby a vzpomínek kolegů, kteří se půtek ve straně aktivně účastnili v tom či onom táboře. Úctu k dr. Kramářovi a příslušenství k Národní straně svobodomyslné jsem od svého mládí považoval za věc docela samozřejmou. Po letech, když jsem se dostal do emigrace v Anglii, jsem se dozvěděl, že v jedné komické opeře Gilberta a Sullivana je popěvek, v němž se praví, že každý malý hoch a každé malé děvčátko, jež se tam narodí, je buď malý liberál, nebo malý konzervatívec. Velmi podobně tomu bylo u nás. Lidé se rodili jako mladočeši a do mladočeské strany. Národní strana svobodomyslná nebyla stranou třídní nebo stavovskou a usilovala soustředit ve svých řadách příslušníky všech tříd a stavů. To však nemění nic na skutečnosti, že jejím jádrem byla jedna společenská vrstva, jejímž byla vyjádřením a kterou organizovala v té či oné formě skoro bezvýhradně.

Dědí se názor na svět

Dítě nepřemýšlí o politice a filosofii a nehloubá o příčinách dění. Hledá ovšem vysvětlení mnoha okolních jevů, ale přejímá je od svého okolí a bez valných rozpaků přebírá jeho názory a přesvědčení. Pochybnosti a konflikty přicházejí až později, když dítě dospívajíc začíná myslet na vlastní pěst a dostává se k popření názoru, že všechno má být takové, jaké to je. Ale nejdříve je zde stadium, že dítě bere prostě na vědomí, že co existuje, je proto a takové, protože to nemůže být jiné.

Nebyl jsem v tom výjimkou. Úctu k dr. Kramářovi a náklonnost k Národní straně svobodomyslné a k jejím zásadám jsem si odnesl z dětství skoro nepozorovaně, stejně jako všechny ostatní představy a zvyky, v nichž jsem byl vychován. Některých jsem se zhostil, jiné mi zůstaly. Národní strana svobo-

domyslná, jež za mého dětství byla na vrcholu své slávy a moci a byla vlastně hlavní představitelkou národa, a to nejen na poli politickém, měla jistě řádný program jako jiné strany. Pro většinu těch, kteří se nezabývali přílišně politikou, poněvadž měli jiné zájmy a starosti a jejichž politická aktivnost se omezovala většinou na účast na občasných volbách, byla však tato strana především skupenstvím vyjadřujícím jejich společenské názory, zvyky a tradice, přesvědčení i předsudky. Pro ně byla prostě soustředěním řádných a pracovitých lidí, slušnosti, rozumu a střízlivosti ve veřejném životě. Tato kategorie lidí, jimž se později dostalo pohrdavého názvu šosáků a maloměšťáků, byla, jak jsem o tom dnes více než kdy předtím přesvědčen, zdravým jádrem národa.

Mluvčím a orákulem této vrstvy byly Národní listy. Národní strana svobodomyšlná i její tisk se staly samozřejmým znakem toho nejlepšího, co tehdy bylo v našem národním životě. Patřily k této vrstvě stejně neodlučitelně jako kravata k tvrdému stojatému límci, bez něhož se neslušelo vyjít na ulici, ba ani chodit po bytě. Člověk se mohl rozejít se stranou a jejím tiskem v některé otázce, nebo ji docela opustit, ale nikdy se nemohl odtrhnouti od kořenů, z nichž vyrostl. Když jsem se po první světové válce zapletl do různých politických šarvátek a dostal se do půtky i s Národními listy, pan prof. Karel Juda, tehdy úvodníkář poledníku Národní demokracie, mne jednoho dne slavnostně vyloučil z národa. Přesto však jsem se s Národními listy nemohl rozejíti nadobro. Ať byl náš vzájemný poměr jakýkoliv – a někdy byl opravdu špatný – Národní listy chodily do mé domácnosti stále. Nemohl jsem se bez nich obejít, jako nedokážu přijít k snídani neoholený, sedět třeba v nejparnějších létě bez kabátu v něčí společnosti – třeba to byli i jen členové mé rodiny – a jako se rozpakuji vyjít na ulici bez rukavic, když ne na ruce, tedy alespoň v ruce nebo v kapse. Staré zvyky se těžko mění, stávají se druhou přirozeností. A snad je příznakem stárnutí, že se mi je ani měnit nechce.

Většina mých vrstevníků ve straně se stala mladočechy, aniž o tom valně přemýšleli. To neznamená, že se naše generace vyhýbala nebo vyhnula nárazu jiných politických idejí – jako studenti jsme narazili na radikální, realistické, socialistické a volnomyšlenkářské hnutí, abych vyjmenoval jen některé z nich. Ostatně, ani mé dětství samo nebylo uzavřeno docela vlivům značně odlišným od těch, v nichž jsem byl vychován. V našem domě byl domovník a obuvník Šitner, jenž měl na mne vliv mnohem větší, než jsem si tehdy uvědomoval a než by bylo vhod naší rodině, kdyby o tom byla věděla. Šitner byl náruživý písmák, horlivý čtenář, skálopevný socialista a rozhodný nepřítel všech církví a každého náboženství. Ve svém sklepním bytě, který byl také jeho dílnou, měl na stěně viset obraz vousáče, o němž jsem teprve později zjistil, že to byl Karl Marx. Odebíral tiskoviny, o nichž jsem se neodvažoval mluvit se svými rodiči. Vyprávěl mi pohádky, příběhy z „vandru“, ale pověděl mi také takové zajíma-

vosti, jako že lidé povstali z opice. Měl o tom dokonce knížku, na jejíž obálce byl namalován člověk s torzem ocasu, jako přechodný článek vývoje. To všechno a mnoho jiného nesporně prokázala věda, k níž měl nábožnou úctu nestudovaného člověka. Někdy mi také vypravoval, jak bude vypadat svět, až si budou všichni lidé rovni, až si budou navzájem bratry a nebude panovníků, šlechticů, kněží a vyřídůšských kapitalistů, ale všechen majetek bude spravedlivě rozdělen a každý bude pracovat podle svých schopností a dostane všechno podle svých potřeb, až budou lidé konat všechno z lásky k práci a ne pro peníze, jež budou odstraněny, či pro jiný osobní prospěch. Měl knihy – o těch nemohu nic říci, protože jsem je nečetl a jejich názvy, pokud jsem je tehdy snad znal, jsem docela zapomněl –, ale odebíral také časopisy, z nichž mne zajímaly ty obrázkové. Byla to brněnská Matice svobody a satirické Kopřivy. (Možná, že to byl Palcát.) Tam jsem prvně shlédl obrázky obtloustlých kapitalistických vykořisťovatelů, kteří mívali na hlavách cylindry, kouřili obrovské a tlusté doutníky (obvyčejně s páskou na nich), vyhazovali na dlažbu, z práce a z bytu vychrtlé dělníky, ač otrhané a zbědované dělnické ženy před nimi klečely na kolenou a prosily o slitování. Jinak pili jen šampaňské a chovali při tom na klíně slečny nedostatečně oblečené. Kromě těchto kapitalistů tam bývali zobrazováni také kněží. Byli dvojího druhu. Jedni byli tlustí na prasknutí, druhí zase hubení a vyčouhlí. Tento poslední druh míval na hlavě klobouk zvláštního druhu, z něhož bylo patrné, že to jsou jezuité. Všichni byli ovšem stejně odporní. Od pana Šitnera jsem se začal učit protiklerikalismu a načichl jím více než důkladně.

Doma jsem ovšem nedostal noviny do rukou. Ostatně noviny bez obrázků mne hodně dlouho nezajímaly. Měli jsme však, kromě Světozora, jehož obrázky jsem miloval, také Humoristické listy a Šípy, jejichž obrázky jsem rád prohlížel, když jsem je mohl na chvílku nepozorovaně sebrat.⁶ Tam byly zase jiné typy, rakuští úředníci – zásadně se jim tak říkalo byrokraté – nadutí a v uniformách, dále přiblíblí a suroví Němci – každý z nich měl na hlavě buď Michlovu noční čepici s cípkem, nebo „piklhaubnu“, to jest helmici s bodcem na temeni. Byli tam zobrazeni také socialističtí agitátoři se širákem na hlavě, vlající kravatou a bujnou kšticí. V ruce mívali buď láhev rumu, nebo petroleje, či vitriolu. Někdy měli v ruce doutnající pumu. Měl jsem je všechny srdečně nerad.

O mnoho let později jsme ve studentské organizaci Národní strany svobodomyšlné zpytovali v přátelském rozhovoru, jak se kdo z nás dostal do organizace a jak jsme přišli k našemu názoru na svět. Neřekli jsme si to tak naplno, ale v podstatě jsme si navzájem doznali, že jsme se do strany jaksí narodili. Na

6 Obrázkový časopis Světazor vycházel s přestávkami mezi lety 1834–1943, satirický týdeník Humoristické listy (na veřejnosti známé jako Humory) mezi lety 1859–1941 a podobně zaměřený týdeník Šípy mezi lety 1887–1907 pod redakcí známého revolucionáře Josefa Václava Friče a poté v letech 1915–1922.

všechny z nás působily stejné vlivy, rostli jsme v přibližně stejném prostředí a politicky jsme začali myslet, když jsme se již skoro automaticky dostali tam, kam nás vedla výchova z dětství.

Pan Šitner mne jistě neobrátil na socialismus, ale působil značnou měrou jako korektiv na výchovu z domova a na vliv kamarádů. Ani pod jeho vlivem jsem neuvěřil na rozmařilé kapitalisty. Za svého života jsem jich poznal dost, abych věděl, jakým to šíleným nesmyslem krmili socialisté své prostoduché věřící. Měl jsem a dosud mám k těm tak ostouzeným a dnes tak krutě pronásledovaným fabrikantům, velkoobchodníkům a maloobchodníkům, statkářům a řemeslníkům hlubokou úctu pro jejich pracovitost, podnikavost, důmysl, odvahu a vytrvalost, pro jejich smysl pro čest a slušnost, pro jejich zpravidla vzorný rodinný život a pro jejich vlastenectví. Jistě byli i mezi nimi lidé jiného druhu, ale není společenské vrstvy, jež by neměla své prašivé ovce. Ale jako jsem nepodlehł sugesci socialistů, nepodléhal jsem ani sugescím opačným. Neuvěřil jsem v existenci socialistického agitátora s lahví petroleje, rumu nebo vitriolu v ruce. Poznal jsem mnoho socialistických pracovníků, jichž jsem si musel vážit, i když jsem nedovedl sdílet jejich názory. Pan Šitner, který za mého dětství nakrátko prošel mým životem a jehož jsem pak docela ztratil z obzoru, je jedním z lidí, jimž jsem za mnoho zavázán vděčností. Probudil u mne zájem o chudého člověka a o socialistickou literaturu. O socialismu mluvil jako o vědě. Myslím však, že mu socialismus byl spíše náboženstvím. V něm jsem poznal socialistu onoho prvotního druhu, jenž zakládal své nauky spíše na lásce k lidem než na nenávisti k odpůrcům, který se obracel k lepším citům a ne k zášti a závisti, který chtěl budovat a ne bořit, který chtěl lidem dávat a ne jim brát, a který nenáviděl každé násilí a útisk, každé tmářství, každé pronásledování a poutání ducha. Již v jeho době se však socialisté rozhodli opustit své „utopistické“ předky ve prospěch šarlatánů „vědeckosti“. Ze mne už nikdy socialista nebude, ale kdybych měl někdy volit, jistě bych se rozhodl pro ty „utopistické“ socialisty. Ti „vědečtí“ svou nevědeckou pověrou napáchali na světě více zla, než to dokázal kdo jiný v moderních dobách. Pan Šitner, který se tak zbožně díval na obraz Karla Marxe, by se jistě zhrozil, kdyby se byl dožil toho, aby mohl vidět, co se všechno napáchalo a ještě páchá ve jménu tohoto falešného proroka, povýšeného na poloboha.

Naše rodina

Snad nebude neskromné předeslat vzpomínkám na dobu také několik slov o naší rodině. Několik jejích členů bylo za okupace zavražděno Němci. Patří tedy mezi oběti doby a zasluhují, ne snad nějaký pomník, ale alespoň stručnou připomínku, že žili a trpěli společně s národem.

Otec i matka pocházeli z malého městyse Maršovice u Neveklova v kraji benešovském. Otec byl velký a statný. Chodil vzpřímen až do své osmdesátky – tak jsem ho alespoň viděl, když jsem se s ním posledně loučil před svým odchodem do emigrace, z níž jsem se nevrátil. O tom, jak se mu dařilo za okupace, nevím nic, než co stručně praví telegram, který mi po navázání poštovního styku s Prahou poslal do Londýna můj nyní již také zesnulý švagr, profesor Husovy evangelické fakulty dr. Slavomír Daněk: „Rodina Kopeckých zmizela beze stopy.“ Protože rodina Daňkových udržovala s naší rodinou stálé styky, i když to bylo nebezpečné, byl by švagr věděl, kdyby byl otec zemřel přirozenou smrtí. Ani můj strýc, plukovník zdravotní služby ve výslužbě, otcův bratr a Macharův spoluzák, jeden z mála příbuzných, kteří okupaci přečkali, nemohl mi podat žádné informace.

V rodinném albu jsme měli doma fotografii otce z doby, když se vrátil z vojny a oženil se. Bylo mu tehdy málo přes 24 let a měl mohutný knír a bradku. Ta bradka zmizela, knír se zmenšoval, až nabyl formy kartáčku, jemuž jsme říkali „anglický knír“. Matka, drobnější postavy, útlá a v posledních letech svého života hodně neduživá, zemřela dva roky před Mnichovem. Byla konzervativnější než otec, alespoň pokud se zvyků a kroje týče. Měla například nedůvěru ku konzervám nebo těstovinám továrně vyrobeným a vařila, jak se v mládí naučila. Nové pokrmy pojala do svého jídelníčku jen docela výjimečně, a to ještě v posledních letech svého života, když už sestry začínaly mít vliv na vedení domácnosti. Módě v oblékání však činila ústupky jen docela pranepatrně. Do posledních svých dnů nosila šaty a blůzy s vysokým stojatým krajkovým límcem a jakousi krajkovou náprsenkou. Měla všechny vlastnosti typické české hospodyně. Vstávala první a nešla si večer lehnout, dokud nebylo všechno uklizeno, dveře pečlivě uzamčeny a plyn zatažen a všechna světla zhasnuta. Na mazlení s námi dětmi času neměla, ale starala se o nás přepečlivě a měla o nás více strachu než zapotřebí a než jsme oceňovali. Ale to byla už vlastnost všech dobrých matek.

Z prvních dob dětství si pamatuji, že poměr rodičů k nám dětem (bylo nás pět naživu a tři zemřely před mým narozením) byl přísné autority – jiná metoda se tehdy ani nepovažovala za správnou. Byli jsme vedeni k slušnosti a zdvořilosti, pracovitosti a šetrnosti a vůbec k dobrým mravům. Dostali jsme všechno, co jsme potřebovali, ale ne více. Nebylo to ani z nouze (naši nebyli bohatí, ale otec, ač nebyl obchodním géniem, vydělal ve svém obchodě s lahůd-